

SOUKROMOPRÁVNÍ NÁSTROJE OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Mgr. Vít Halamíček

1. Úvod

Ochrana životního prostředí není jen povinností státu jakožto mocenského subjektu, je to povinností nás všech, neboť člověk ke své existenci potřebuje životní prostředí stejně tak, jako určitá pravidla chování, která zajišťují jeho ochranu. Již dávno neplatí postavení státu jakožto jediného „advokáta životního prostředí“. Zájem na ochraně životního prostředí totiž přichází i ze strany soukromoprávních subjektů a jedinců. Ač současná legislativní ochrana životního prostředí je upravena zejména veřejnoprávními předpisy, které ze své podstaty vyžadují specifické postavení státu coby aktivního vykonavatele daných předpisů, autor je přesvědčen, že velká síla ve vztahu k ochraně životního prostředí leží v rukou jedinců, tedy v možnostech, které jim přiznává soukromé právo, jež nevyžaduje specifické postavení státu a aktivního uplatnění skrze jeho organizace státní správy. Ostatně člověk je jedním z nejvýznamnějších činitelů, který životní prostředí ovlivňuje, což však nemusí mít a priori negativní dopad na jeho stav.

Vzhledem k tomu, že společenská poptávka po ochraně jednotlivých složek životního prostředí (i ve vztahu k nastavenému diskurzu světových společenství) je v současné době na historickém maximu a i spotřební uvažování jednotlivců se čím dál více zaobírá otázkou udržitelnosti a šetrnosti ke globálnímu ekosystému, stojí nejen naše zákonodárná moc před dilematem, jak samotnou ochranu životního prostředí pojmout. Soukromé právo de facto chrání jiné hodnoty, než je životní prostředí jako takové, které v soukromém právu představuje pouze souhrn věcí, tudíž je chráněno pouze právo k těmto věcem. Mohou však soukromoprávní instituty sloužit k efektivní ochraně životního prostředí, a jaké jsou jejich limity k takovému užití?

Důvod potřeby zmapovat možnosti ochrany životního prostředí prostřednictvím soukromoprávních institutů lze spatřit zejména v tom, že vymahatelnost zásahu orgánů veřejné moci leckdy přichází ex post, případně může být poněkud zdoluhavá. Dalším důvodem je nedostatečná podoba mírných správních a trestních sankcí a nedostatečná efektivnost trestání za přestupky související s životním prostředím. Ve vztahu k sankčnímu trestání stojí za zmínku jedna z jeho základních zásad „*in dubio pro reo*“, jejíž uplatnění se může ve vztahu k životnímu prostředí jevit jakožto problematické, neboť prokázat skutkovou podstatu ve vztahu k poškození životního prostředí je často velice obtížné, čímž je výrazně zvýhodněn potenciální škůdce. Naopak v soukromoprávní sféře lze uvažovat o trendu „*in dubio*

pro natura“, kdy i obecné soudy zahrnují do své rozhodovací praxe ochranu životního prostředí, coby samostatné hodnoty hodné ochrany (o tom ale až později).

Soukromé právo v sobě zahrnuje poměrně obsáhlou a mnohvrstevnatou právní úpravu, proto se tento článek zaměřuje pouze na hodnocení těch nejvýznamnějších institutů soukromého práva a jejich možného (nového) využití ve vztahu k ochraně životního prostředí a evaluaci provázanosti veřejnoprávní a soukromoprávní úpravy, přičemž si klade za cíl identifikovat hlavní přednosti soukromoprávních nástrojů k ochraně životního prostředí, a to ne jako alternativy k veřejnoprávním nástrojům, ale spíše jako jejich doplnění.

2. Ústavněprávní a teoretický rámec ochrany životního prostředí

Životní prostředí se skládá z několika složek, aspektů či atributů a je poměrně obtížné jej věrohodně a komplexně definovat. Z tohoto důvodu bude také nutné podotknout, že mnohá ustanovení ústavního pořádku ČR nemusí explicitně zmiňovat životní prostředí (jako tomu je u čl. 35 či čl. 14 odst. 3 LZPS) avšak konkrétní zákonné a podzákoné předpisy týkající se životního prostředí vychází právě z těchto ustanovení. Mezi tato ustanovení jistě patří i čl. 6 Listiny základních práv a svobod, která byla vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. (dále jen „LZPS“ nebo „Listina“), zejména odst. 1, tedy, že „Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.“ Člověk jako lidská bytost je sama o sobě součástí životního prostředí a zásah do jeho práva na život vede ve své podstatě i do zásahu na životním prostředí. S právem na život pak úzce souvisí i čl. 31 LZPS, který stanoví, že „Každý má právo na ochranu zdraví...“. Toto základní právo člověka lze opět vztáhnout na životní prostředí prostřednictvím nejen ústavní ochrany samotného zdraví člověka, ale i prostředí, ve kterém žije, neboť člověk je nejen součástí životního prostředí, ale je na něm i bytostně závislý. Obdobně i čl. 10 LZPS stanoví ochranu osobnostních práv určitého člověka, zejména jeho lidské důstojnosti.

S odkazem na výše uvedený čl. 35 LZPS lze bezesporu říct, že životní prostředí můžeme považovat za ústavně chráněný veřejný statek.¹ Právo na příznivé životní prostředí lze také chápat jako environmentální složku práva na život, ostatně je zřejmé, že existuje přímý vztah mezi stavem životního prostředí – environmentálním zdravím – a lidským zdravím.² Pojetí práva na životní prostředí jako součásti

¹ Ostatně k tomu se vyjadřuje i Stockholmská deklarace (Deklarace OSN o životním prostředí člověka, 16. červen 1972), kdy uvádí v Principu 1 – „Člověk má základní právo na svobodu, rovnost a přiměřené podmínky života, v životním prostředí takové kvality, která umožňuje život v důstojnosti a blahobytu, a nese s plnou vážností odpovědnost za ochranu a zlepšování životního prostředí pro současné a budoucí generace.“

² MÜLLEROVÁ, H.: Právo na životní prostředí, teoretické aspekty, Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i., 2015, s. 21.

práva na život, resp. tradičních práv vůbec, se zdá blízké A. Boylemu, který v tomto přístupu vidí nepopíratelné přednosti: „*Výhodou pohledu na ochranu životního prostředí skrze jiná lidská práva, jako je život, soukromý život nebo vlastnictví, je, že přitahuje pozornost právě k tomu, co je nejdůležitější: újma důležitým, mezinárodně chráněným hodnotám nekontrolovaným poškozováním životního prostředí. To je přístup, který se vyhýbá potřebě definovat takové pojmy, jako je uspokojivé nebo příznivé životní prostředí, dobře zapadne do kompetence lidskoprávních soudů, a představuje jen malý, nebo žádný potenciál pro konflikt s mezinárodními environmentálními institucemi.*“³ Právě i tato široce vnímaná koncepce ochrany životního prostředí nám dostává ústavněprávně zakotvené principy i do soukromoprávní roviny, zejména skrze apel na určitou odpovědnost jedince a jeho morální kompas. Nehledě na to, že i samotné soukromoprávní předpisy musí respektovat výše uvedená základní práva vztahující se více či méně explicitně i k životnímu prostředí, nejen prostřednictvím člověka jako bytosti, která může nabývat určitá práva, ale i jakožto aktivní složky životního prostředí, která musí respektovat základní lidská práva ostatních osob třeba i tím, že nebude bezdůvodně škodit při vzájemné interakci se složkami životního prostředí.

2.1 Antropocentrismus vs. životní prostředí

Cílem tohoto článku je především zmapovat soukromoprávní rovinu ochrany životního prostředí. Ve vztahu k výše uvedené ústavněprávní úpravě je však třeba opětovně podotknout, že ochrana životního prostředí není pouze povinností státu, ale, jak ostatně reflektuje i Ústavní soud, povinností všech lidí i občanské společnosti:⁴ „*v demokratickém právním státě je životní prostředí hodnotou, jejíž ochrana má být realizována za aktivní participace všech složek občanské společnosti.*“⁵

Výše byly popsány některé ze základních lidských práv ve vztahu k životnímu prostředí, otázkou však zůstává, zda ochrana lidských práv a ochrana životního prostředí není do značné míry v přímém rozporu.⁶

Chrání tedy člověk přírodu jen kvůli tomu, aby mohl prosadit své zájmy, nebo je člověk jen součástí přírody a snaží se chránit přírodu pro ni samotnou? Lidská práva jsou ze své podstaty antropocentrická a ve vztahu k ochraně životního prostředí s sebou přináší mnoho problémů,⁷ je ale také nutno podotknout, že jedině člověk je schopen vnímat určité morální hodnoty, které do vytváření právního

³ Tamtéž s. 22.

⁴ Tedy soukromoprávních subjektů jako celku.

⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. června 2005 spis. zn. I. ÚS 486/04.

⁶ Srov. MÜLLEROVÁ, H.: 2015, op. cit., s. 13–19.

⁷ Antropocentrismus ze své podstaty chrání především vše pro člověka, tedy prostředí, ve kterém se člověk může vyvíjet, nechrání přímo životní prostředí. Ochrana životního prostředí je tak přímo závislá na rozhodnutí člověka, aniž by bylo životní prostředí bráno za samostatnou hodnotu ochrany. Stejně tak i člověk je pak jediným beneficentem při poškození životního prostředí.

řádu promítá, a které jsou ze své podstaty spojeny i s povinnostmi. Člověk je také integrální součástí přírody, chrání-li tedy přírodu, chrání i sám sebe, i když by se prvotně mohlo zdát, že je to čistě sobecký důvod, faktem zůstává, že cílem je ochrana celkové biosféry jako takové a nejen člověka samotného, který by přes palubu házel zbytek živočišných druhů.⁸ Nehledě na to, že samotný antropocentrismus je jakýmsi hnacím motorem ochrany životního prostředí z toho pohledu, že samotná myšlenka ke vzniku určité regulace ve vztahu k ochraně životního prostředí vzniká zpravidla z potřeb lidí, ať už se jedná o soukromoprávní či veřejnoprávní úpravu. Jako příklad lze uvést změnu rychlosti na pražské magistrále, kde v úseku mezi Hlávkovým mostem a Vinohradskou třídou byla v roce 2019 snížena rychlost ze 70 km/h na 50 km/h,⁹ ač výsledný stav (který bezesporu vede k větší ochraně životního prostředí, neboť samotné snížení rychlosti povede k větší plynulosti dopravy, méně hluku a znečištění v ovzduší) upravuje veřejnoprávní norma, prvotní impulz vycházel čistě ze soukromoprávních nároků k ochraně před hlukem vlastníků nemovitostí podél magistrály.

Vrátíme-li se pak zpět k soukromoprávním nástrojům ochrany životního prostředí, je zřejmé, že tyto ze své podstaty jsou konstruktem antropocentrického pohledu, neboť právo je známé pouze člověku. Ve své podstatě se však jedná o výsledek jakéhosi morálního lidského kompasu, který stanovením určitých povinností určuje, na jakých hodnotách mu záleží. Ve své šíři je pak schopno zahrnout do právní úpravy nejen zájmy člověka, ale i určitého společného soužití a udržení vhodných podmínek k rozvoji všech složek životního prostředí (k tomu i výše příklad s pražskou magistrálou). Konečně soukromoprávní nástroje ochrany životního prostředí pak mohou být mnohem efektivnějším prostředkem k ochraně životního prostředí než prostředky stanovené veřejným právem, neboť stojí mnohem „blíže“ jedinci a jeho potřebám. Tedy i přes apriorní ekonomickou (sobeckou) motivaci jedince, nelze opomenout širší lidských potřeb, které do sebe zahrnou i životní prostředí jako hodnotu samotnou, jejíž bytostné zachování je potřebné pro rozvoj lidstva jakožto součásti přírody.

3. Vlastnictví

Životní prostředí jako celek není předmětem vlastnického práva, mohou jím však být některé jeho části nebo složky.¹⁰ Ve vztahu k životnímu prostředí se pak především jedná o otázku, zda lze vlastnit obnovitelné či neobnovitelné přírodní zdroje – ostatně z problematiky, zda lze hmotné složky životního prostředí považovat za věci, popř. součást věcí, nebo zda se jedná o nehmotné statky, resp.

⁸ MÜLLEROVÁ, H.: 2015, op. cit., s. 70.

⁹ Srov. také Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 7. února 2017, sp. zn. 22 Cdo 1313/2016.

¹⁰ DIENSTBIER F. a kol. – Nástroje ochrany životního prostředí – role práva, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2011, s. 57.

statky univerzální povahy všeobecné (veřejné statky, společné dědictví lidstva či společnosti apod.), pak vzniká drtivá většina základních teoretických a praktických problémů.¹¹ Rozdílnost pohledu na složky životního prostředí ve vztahu k možnosti jejich vlastnění totiž vyvolává otázku, zda lze vlastnické právo brát jako možnost ochrany životního prostředí, tedy zda lze uplatnit soukromoprávní úpravu k přímé ochraně životního prostředí. Ostatně to poměrně pregnantně vyjádřil ve své knize Kindl M., který zmiňuje, že: „životní prostředí lze prostředky a nástroji soukromého práva přímo chránit jen tak, jak se chrání věci, a protože věci se chrání jako něčí vlastnictví, půjde vždy o ochranu vlastnického práva.“¹² Je nutné také podotknout, že životní prostředí a jeho složky (životní prostředí jako celek je ve své podstatě souborem věcí v právním smyslu, ať s možností část těchto věcí vlastnit, či nikoliv) lze chránit také jakožto „vedlejší“ účinek primární přímé ochrany něčeho jiného, například lidského zdraví – chráníme-li lidské zdraví před nadměrným hlukem nebo smogem, chráníme tím především člověka jako živý organismus a nepřímo například lesy a zvěř v lesích apod.

3.1 Úvaha nad institutem vlastnictví a motivací vlastníka k ochraně životního prostředí z titulu jeho vlastnického práva

Vlastnické právo je základním stavebním kamenem Občanského zákoníku, zároveň je i nezbytnou podmínkou svobody a rozvoje jednotlivce.¹³ Vlastnické právo řadíme do absolutních majetkových práv, a tudíž působí „*erga omnes*“, lze je tedy uplatnit vůči každému a vůči každému také požívá ochrany. Základem vlastnického práva je věc držet – „*ius possidendi*“, věc užívat a požívat její plody a užitky – „*ius utendi, ius fruendi*“ a s věcí disponovat – „*ius disponendi*“.¹⁴ Skrze všechna výše zmíněná oprávnění může vlastník působit na danou věc, a to i ve prospěch životního prostředí – je-li vlastnitelnou věcí. Z absolutní povahy vlastnického práva a jeho atributů tak nemá nikdo právo výše vymezená dílčí oprávnění rušit. Z čl. 11 odst. 1 Listiny pak vyplývá, že nejenže každý má právo vlastnit majetek, ale také, že veškeré vlastnictví si je co do vymezených práv rovno. Ač již samotná Listina zdůrazňuje význam vlastnického práva, i tento ústavněprávní předpis pamatuje na to, že vlastnictví zavazuje, a to v čl. 11 odst. 3, když stanoví, že „*Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu*

¹¹ DAMOHORSKÝ, M.: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí, Nakladatelství Karolinum, Praha, 1999, s. 19.

¹² To samozřejmě neznamená, že životní prostředí nelze chránit i nepřímými soukromoprávními nástroji.

¹³ Jak o vlastnickém právu v úvodu svého komentáře k Listině píše Tomoszek M. a Vomáčka V. in: Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021.

¹⁴ SCHELLEOVÁ I. a kol.: Sousedské spory a pragrafy, Computer Press, a.s., Brno, 2007, s. 3.

a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“ Ochrana absolutního práva v podobě vlastnického práva tak ze své podstaty nemůže být neomezena. Úplná volnost při výkonu absolutních práv je spíše výjimečná a absolutní práva bývají omezena zejména veřejným zájmem (jak již bylo zmíněno výše např. stanovením okruhu věcí, které mohou být pouze ve vlastnictví státu apod.).¹⁵

Každý vlastník je usměrňován zejména veřejnoprávní regulací při výkonu svého vlastnického práva tak, aby nepůsobil bezdůvodně škodu na životním prostředí. Ve vztahu k životnímu prostředí stojí za zamyšlení, zda opravdu veřejnoprávní regulace vlastnického práva je tím nejúčinnějším nástrojem k ochraně životního prostředí, respektive usměrnění a omezení absolutního práva v podobě vlastnického práva k určité věci skrze autoritativní normotvorbu. Právní řád totiž dává vlastnickému právu určité limity jeho výkonu, avšak může mu nabízet i určité motivační prvky, tedy normotvůrce nemusí za účelem ochrany životního prostředí pouze omezovat vlastnické právo určitého jedince, ale může jeho dílčí oprávnění k dané věci a způsob jejich využití usměrňovat i pozitivní motivací skrze různé subvence, pobídky a náhrady.

Například lesy nebo zemědělská půda – bezesporu vlastnitelné složky životního prostředí – cílem komerčního vlastníka může být čistě antropocentrická maximalizace zisku například z vytěženého dřeva nebo prodané sklizně, na druhou stranu je však cílem vlastníka docílit ziskovosti pokud možno v průběhu co nejdelšího časového horizontu, ba dokonce myslet i na své potomky a jejich potenciální dědictví. Za zmínku také jistě stojí protnutí vlastnictví a osobnostních práv vlastníka, který k danému majetku může mít jakýsi jedinečný citový vztah.

Podle dat ministerstva zemědělství v ČR hospodaří na zemědělské půdě až 74 % nevlastníků tzv. osob, které si půdu buďto pronajímají nebo propachtují, z toho pak až 70 % jsou právnické osoby.¹⁶ Což je i v poměru k ostatním okolním státům poměrně značné číslo. Je zřejmé, že se způsob hospodaření a využití určitého pozemku nebo lesa nevlastníkem bude lišit od hospodaření samotného vlastníka. Vlastník ví, že pokud bude řádně pečovat o své vlastnictví (pozemky, lesy), docílí nejvyššího a dlouhodobě udržitelného zisku, zároveň může mít k určitému místu ve svém vlastnictví i jakýsi citový vztah, který ho nutí nakládat se svým vlastnictvím tak, aby jej zbytečně nezatěžoval a nepoškozoval. Výkon vlastnického práva, ač se na první pohled může zdát v přímém rozporu s cílem ochrany životního prostředí, neboť vlastnické právo ve své podstatě slouží člověku a nikoliv životnímu prostředí, může být naopak tím zdaleka nejúčinnějším nástrojem k ochraně

¹⁵ HURDÍK J. a kol.: *Občanské právo hmotné – obecná část, absolutní majetková práva*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s. 201.

¹⁶ Ministerstvo zemědělství ČR: https://eagri.cz/public/web/file/611976/SVZ_Puda_11_2018.pdf

životního prostředí, ač zmíněný aspekt vlastnického práva může být vnímán jen jako jakýsi „vedlejší produkt“ při výkonu vlastnického práva.

Tuto tezi dokazují i aktivity Asociace soukromého zemědělství, která nejenže sdružuje malé soukromé zemědělce (vlastníky půdy), ale aktivně se věnuje i poradenství a odbornému rozvoji šetrného zemědělství v ČR.¹⁷ Velice zajímavá je pak čistě soukromá aktivita Českého svazu ochránců přírody, respektive tzv. pozemkových spolků, jejichž cílem je prostřednictvím (aktuálně třech) lesních lokalit v péči těchto pozemkových spolků vytvořit optimální podmínky pro přežití mnoha druhů ohrožených rostlin a živočichů.¹⁸ Za zmínku stojí také obdobná činnost České společnosti ornitologické, která zřizuje chráněná území a rezervace pro ptáky právě skrze výkup pozemků a přetváření krajiny.¹⁹ Jako nástroj k ochraně životního prostředí, ať už je to krajina jako taková, nebo živočichové, tak slouží čistě soukromoprávní institut vlastnického práva a oprávnění nakládat si se svým vlastnictvím dle svého uvážení. I přesto, že tento způsob ochrany životního prostředí může být poměrně nákladný, je bezesporu velmi efektivním prostředkem.

4. Sousedské vztahy – ochrana životního prostředí před imisemi na příkladu znečištění hlukem

Latinský původ pro imise je slovo „*immissio*“, v překladu by šlo toto označení přeložit jako „*vhánění*“, popřípadě „*vpuštění*“ nebo „*vnikání*“²⁰ – již tento latinský výraz nám implikuje, že se bude jednat o nežádoucí jev ovlivňující vlastnickou sféru určité osoby, tedy zásah do sousedova užívání určité nemovitosti, a to zejména v podobě účinků, které fyzicky přesahují věc samu.²¹ Tyto účinky určité činnosti pak negativním a nežádoucím způsobem působí na jiné osoby nebo věci.²²

Od „běžných“ reprobovaných imisí je nutné odlišit tzv. privilegované imise dle ustanovení § 1013 odst. 2 Občanského zákoníku, který privileguje takové imise, které vznikají v důsledku provozu závodu nebo podobného zařízení, jež bylo úředně schváleno.²³ Citované ustanovení však nově zavádí (opět rozdílně

¹⁷ Činnost v oblasti propagace ekologického udržitelného zemědělství: <https://www.asz.cz/poradenstvi/odborne-clanky/>

¹⁸ Bližší informace o činnostech těchto spolků zde: <https://pozemkovespolky.cz/podpora-biodiverzity-lesnich-lokalit-prostrednictvim-pozemkovych-spolku/>

¹⁹ Bližší informace o aktuálních ptačích parcích zde: <https://www.birdlife.cz/rezervace/>

²⁰ SPÁČIL J., HRABÁNEK D. a BIČOVSKÝ J.: Sousedská práva podle nového občanského zákoníku, první vydání, Leges, Praha, 2015, s. 169.

²¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2016 sp. zn. 22 Cdo 3778/2015 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2017 sp. zn. 22 Cdo 1881/2017

²² SMOLKOVÁ, M. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1084–1085

²³ Spáčil J. uvádí, že: „*tato výjimka vychází z § 364a OZO, který v Rakousku do dnes platí, při výkladu § 1013 odst. 2 o.z. lze proto vycházet z rakouských zkušeností. Účelem tohoto ustanovení je ochrana průmyslového, resp. živnostenského podnikání. Vylučuje se proto ochrana postiženého souseda průmys-*

od reprobovaných imisí), že soused má právo pouze na náhradu újmy v penězích, „i když byla újma způsobena okolnostmi, k nimž se při úředním projednávání ne přihlédlo. To neplatí, pokud se při provádění provozu překračuje rozsah, v jakém byl úředně schválen.“²⁴

Za zmínku také stojí, že u výše uvedeného povolovacího řízení určitého provozu či závodu dochází k evaluaci pouze potenciálních imisí, vůči kterým má vlastník možnost se vyjádřit v rámci povolovacího řízení, případně podat své námítky, a tím se proti nim bránit. Nabízí se tak otázka, jak je to s imisemi, které se v rámci předmětného povolovacího řízení nikterak neřešily, tudíž se k nim účastník řízení – vlastník – nemohl vyjádřit a ani nikterak bránit – jedná se o privilegované imise, nebo imise běžné? Autor je toho názoru, že se jedná o imise běžné, a nikoliv privilegované, a to především z toho důvodu, že při opomenutí určité potenciální imise v rámci povolovacího řízení by v případě, kdy by se jednalo později o privilegovanou imisi, bylo vlastníkovu fakticky znemožněno se jakýmkoliv způsobem bránit proti této „opomenuté“ imisi. To se týká například vibrací, které často stojí stranou mimo povolovací řízení.

Zvuky a ruch jsou součástí přirozeného prostředí člověka i zvířat. Jsou vyvolány lidskými aktivitami nebo přírodními jevy, přičemž každý zvuk má na životní prostředí včetně člověka různý dopad. Hluk je pak nechtěný zvuk,²⁵ který člověka, ale i faunu ruší, obtěžuje a/nebo dokonce poškozuje (na zdraví, na majetku, na životním prostředí), přičemž o jeho negativním působení rozhoduje především jeho intenzita a doba trvání.²⁶ Jelikož se bezesporu jedná o velice významnou imisi, především v městském prostředí, kde se na zahuštěném prostoru dostává do konfliktu mnoho subjektivních práv vlastníků, nabízí se, že ochrana životního prostředí skrze soukromoprávní nástroje ochrany před reprobovanými imisemi bude u hluku velice efektivním řešením. „Soukromoprávní prostředky ochrany před hlukem mohou být vhodným doplňkem prostředků veřejnoprávních. Soudní ochrana je potřebná především tam, kde selhaly orgány veřejné správy (zejména krajské hygienické stanice a Ministerstvo zdravotnictví, ale i stavební úřady a úřady obecní) při své povinnosti chránit zdraví obyvatel před nadměrným hlukem.“²⁷

Velice zajímavým případem jsou pak imise na pozemních komunikacích, a to nejen ve vztahu k určení nepřímého rušitele (jak bylo popsáno výše), ale i efek-

---

lového závodu negatorní žalobou, soused tedy nemůže zabránit provozu závodu v rozsahu, ve kterém byl úředně povolen.“ In SPÁČIL J., HRABÁNEK D. a BIČOVSKÝ J., 2015, op. cit, s. 174.

²⁴ §1013 odst. 3 věta poslední Občanského zákoníku.

²⁵ Právní definici hluku pak obsahuje ustanovení § 30 odst. 2 zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví, které považuje za hluk jakýkoliv „zvuk, který může být škodlivý pro zdraví a jehož hygienický limit stanoví prováděcí právní předpis.“

²⁶ BERNARD, M., DOUCHA, P.: Právní ochrana před hlukem, Linde, Praha 2008, s. 11.

²⁷ Tamtéž s. 59.

tivnosti vymáhání ochrany životního prostředí právě prostřednictvím žaloby na ochranu před imisemi hluku. Ustanovení § 27 odst. 4 zákona č. 13/1997 Sb. o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů totiž stanoví, že vlastník komunikace neodpovídá za škody vzniklé vlastníkům sousedních nemovitostí v důsledku provozu na místní komunikaci či chodníku, ale odpovídá za škody, které jim vznikly v důsledku stavebního nebo dopravně-technického stavu těchto komunikací. Ač se jedná o veřejnoprávní předpis, judikturní praxe Nejvyššího soudu právě k tomuto ustanovení přihlíží, za zmínění stojí zejména rozhodnutí ze dne 3. června 2015, sp. zn. 22 Cdo 3277/2014: „*Vlastník dálnice, silnice, místní komunikace nebo chodníku odpovídá podle § 1013 odst. 1 za imise, které vznikly v důsledku stavebního stavu nebo dopravně technického stavu těchto komunikací, neodpovídá však bez dalšího za imise vzniklé v důsledku provozu na těchto komunikacích.*“²⁸ Lze tak mít za to, že toto rozhodnutí do určité míry ztížilo obranu proti reprobovaným imisím, které se mohou domáhat vlastníci sousedních pozemků, a tím pádem ochranu složek životního prostředí (půdy, lesů apod.) nacházejících se bezprostředně podél pozemní komunikace, u které vlastník nemá jakoukoliv možnost provoz ovlivnit (zejména se tak bude jednat o veřejné komunikace ve vlastnictví obcí, krajů potažmo státu, ke kterým zpravidla náleží zákonné právo k veřejnému užívání). Zároveň výše citované rozhodnutí Nejvyššího soudu stanoví, že skutečnost, že vlastník pozemní komunikace je povinen „*strpět její obecné užívání bez možnosti regulovat provoz na ní*“ bez dalšího neznamená, že nemůže ovlivnit imise z takového provozu pomocí jiných nástrojů. Bernard M. ve své publikaci uvádí např.: urbanisticko-dopravní opatření v podobě vyloučení těžké nákladní dopravy z blízkosti domů, organizace klidových zón či soustředění jednotlivých druhů dopravy do koridorů, dále dopravně-organizační opatření jako je snížení rychlosti pro všechna vozidla, a to buď celodenní, nebo pouze v nočních hodinách, a také stavebně-technická opatření, jako jsou úprava povrchu, protihlukové clony, použití tichých pneumatik, zemní valy či opatření na budovách.²⁹

Ochrana před imisemi hlukem byla ze strany českých soudů hojně řešena, a to i v rámci ustanovení § 1013 odst. 2 Občanského zákoníku, tedy jakožto privilegovaná imise.³⁰ Mimo klasické posouzení, zda míra hluku dosahuje nepřiměřenosti místním poměrům a zásadně omezuje vlastníka určité věci k jejímu obvyklému užívání, Ústavní soud ve své rozhodovací praxi stanovil, že je nutné také brát v potaz ústavně zakotvené právo na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny určité obce, přičemž ale připouští, že toto právo může být v konfliktu s právem na nerušený výkon vlastnického práva vlastníků sousedních nemovitostí,³¹ když stanovil,

²⁸ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. června 2015, sp. zn. 22 Cdo 3277/2014.

²⁹ BERNARD, M., DOUCHA, P.: 2008, op. cit., s. 25.

³⁰ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 22 Cdo 3290/2017.

³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. ledna 2012, sp. zn. I. ÚS 451/11: „*Právní úprava tzv. sousedského*

„že právní úprava tzv. sousedského práva představuje regulaci zaměřenou na řešení kolize dvou (více) subjektivních práv, typicky práv vlastnických. V takové situaci je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí sporu využití všech možností minimalizace zásahu do jednoho z nich.“

Asi nejzajímavějším rozhodnutím Nejvyššího soudu ve vztahu k imisím hluku na pozemních komunikacích, potažmo ochrany životního prostředí, je rozhodnutí ze dne 7. února 2017, sp. zn. 22 Cdo 1313/2016, které je do určité míry jakýmsi oponentním názorem k výše citovanému nálezu Ústavního soudu. Nejvyšší soud ve své argumentaci vycházel i z praxe Evropského soudu pro lidská práva, kdy nejprve rekapituloval svou předchozí rozhodovací praxi, když uvedl, že „pro vyřešení sporu mezi dotčenými vlastníky je nezbytné zkoumat, zda lze ochrany vlastnického práva žalovaného dosáhnout i jinými opatřeními než omezením práv žalobců na nerušené užívání jejich obydlí, a to s ohledem na faktické možnosti žalovaného a na konkrétní okolnosti dané místem a časem... Takovým opatřením může být jistě i vybudování nových dopravních komunikací, to vše ale za předpokladu posouzení reálnosti provedení vzhledem ke shora uvedeným kritériím.“ Následně přímo navázal na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, když poznamenal, že „samotná okolnost, že obec nebo kraj nemohou přímo, v rámci své samostatné působnosti, regulovat provoz na pozemní komunikaci, neznamená, že by byla vyloučena ochrana osob postižených hlukem z provozu na ní, byť osobou pasivně legitimovanou zde může být jen ten, kdo má možnost regulací provozu imise ovlivnit.“ Evropský soud pro lidská práva ve své rozhodovací praxi oproti českému Ústavnímu soudu zohledňuje nejen kolizi mezi vlastnickým právem dvou vlastníků (sousedů), ale i právo obtěžovaných osob na ochranu zdraví, respektování obydlí a soukromého života.³²

Co je však ve vztahu k ochraně životního prostředí nejdůležitější, Nejvyšší soud ve výše rozebíraném rozhodnutí důrazně upozornil, že v rámci ochrany před imisemi nelze poměřovat pouze míru zásahu do jednotlivých vlastnických práv obtěžovatele nebo obtěžovaného, ale je nutné také do rozhodovací praxe promítnout právo na ochranu zdraví: „Ve věci nelze přehlédnout i dovolateli zmíněný rozměr, spočívající v tvrzených zásazích do jejich práva na ochranu zdraví, který

---

práva (de lege lata v § 127 obč. zák.) představuje regulaci kolize dvou (více) subjektivních práv, typicky práv vlastnických. V takové situaci je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí sporu využití všech možností minimalizace zásahu do některého z nich. Tento příkaz k optimalizaci lze normativně odvodit z čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého základních práv a svobod musí být šetřeno při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, tudíž analogicky rovněž v případech jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize (srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 41/02 a Pl. ÚS 34/04).“

³² Srov. Powell a Rayner proti Spojenému království (rozsudek ze dne 21. 2. 1990, č. stížnosti 9310/81), Hatton a ostatní proti Spojenému království (rozsudek velkého senátu ze dne 8. 7. 2003, č. stížnosti 36022/97, odst. 118), López Ostra proti Španělsku (rozsudek ze dne 9. 12. 1994, č. stížnosti 16798/90, odst. 51), Fadeyeva proti Rusku (rozsudek ze dne 9. 6. 2005, č. stížnosti 55723/00).

odvolací soud zcela pomíнул a do řešené věci se může promítnout. Ochranu práva na zdraví v režimu osobnostních práv je však třeba poskytnout nezávisle na tom, že je chráněná osoba (zde žalobci) nositelem i jiných chráněných statků (zde vlastnického práva).“ Ve vztahu k ochraně životního prostředí se tak vývoj judikaturní praxe českého Nejvyššího soudu jeví velice pozitivně, protože oproti Ústavnímu soudu, který poněkud konzervativně a formalisticky poměruje především zásah do vlastnického práva obtěžovatele, Nejvyšší soud mnohem více zohledňuje právo na ochranu zdraví a právo na zdravé životní prostředí. Ač určitá „přetahovaná“ mezi Ústavním soudem a Nejvyšším soudem vyvolává nejistotu a skoro jistě povede ještě k mnoha významným judikátům, i ve vztahu k rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva se ochrana životního prostředí skrze žaloby na ochranu proti reprobovaným imisím jeví jakožto velmi efektivní nástroj, viz zmíněný příklad výše týkající se omezení rychlosti mezi Hlávkovým mostem a Vinohradskou třídou v Praze.

Závěrem lze snad jen dodat, že „cesta“ ochrany proti reprobovaným imisím hluku, která může přispět k ochraně životního prostředí, se nevztahuje pouze na obtěžování hlukem, ale i na jiné relevantní imise prachu, odpadu, vibrací, kouře, zplodin apod.

5. Úvaha „de lege ferenda“ – náhrada škody a životní prostředí

Účelem soukromoprávní odpovědnosti za škodu je především ochrana určitého právního vztahu mezi dvěma a více subjekty, respektive nastavení vzájemných práv a povinností, není jím ochrana životního prostředí a jeho složek jako takových. V současné době lze skrze soukromoprávní odpovědnost za škodu zajistit ochranu životního prostředí jen z hlediska toho, že složky životního prostředí z pohledu soukromoprávní úpravy existují jako věci a že tyto věci lze vlastnit. Ochrana životního prostředí v soukromém právu je tak zajištěna především prostřednictvím ochrany vlastnického práva a odpovědnosti za náhradu škody, přičemž škoda představuje vlastní majetkovou (materiální) újmu, která se skládá ze skutečné škody (přímá ztráta na majetku poškozeného a ve svém důsledku i jeho reálné zmenšení), anebo ušlý zisk poškozeného (tj. „to, co poškozenému ušlo“).³³

Velká část složek životního prostředí je považována soukromoprávní úpravou za věci, avšak nelze je buďto vlastnit vůbec, nebo do určitého okamžiku jsou věci ničí tzv. „*res nullius*“. Například volně žijící živočichové (ryby, lesní zvěř apod.), u kterých je i zákonným předpokladem, že u některých jedinců bude docházet ke vzniku vlastnického práva prisvojením při jejich ulovení, a to tedy zejména

³³ NOVOTNÝ, P. a kolektiv: Nový občanský zákoník, náhrada škody, Grada Publishing, a.s., 2014, s. 19.

(výhradně) ze strany určitých osob, které splnily zákonné předpoklady.³⁴ Z toho je patrné, že o vlastnictví lze hovořit výhradně ve vztahu k uloveným jedincům. Nabízelo by se tak, že jako zásah do majetkových práv osob, které mají určité speciální oprávnění k lovu zvěře (ryb), lze považovat i takové jednání osoby, které zamezuje osobě oprávněné k lovu nabýt vlastnického práva ke skolené zvěři (rybám). Oprávněná osoba tak de facto ztrácí majetkovou hodnotu, kterou by získala ulovením takové zvěře, a přichází tím o potenciální zisk. Tak například právem myslivosti je lovit zvěř, a až takto ulovenou (volně žijící) zvěř si lze přivlastnit (stát se legálním vlastníkem). Každý myslivec (oprávněná osoba) tak ví, že živé zvíře mu nepatří. Myslivec proto každou loveckou sezonu přesně neví, kterého konkrétního jedince (zvěř) uloví, a ta mu logicky před samotným skolením nemůže patřit. Na druhou stranu, pokud v dotčeném mysliveckém revíru pravidelně pytláči neoprávněná osoba, myslivec přichází o potenciální možnost tuto upytláčenou zvěř ulovit a přivlastnit si ji – neboť si ji nelegálně přivlastnil pytlák.³⁵ „Právo přivlastnit si ulovenou zvěř by ovšem měl, a jestliže je realizovat nemůže, znamená to, že jeho majetek se nerozmnoží očekávaným a důvodně předpokládaným způsobem.“³⁶ Podobným případem může být i znečištění vody v důsledku havárie a následnému úhynu ryb v rybářském revíru.

Chceme-li aplikovat obecné ustanovení o náhradě škody i na případy, při kterých se věc ničí stává za určitých předpokladů něčím vlastnictvím, je nutné podotknout, že se vždy bude jednat o vyčíslení škody v podobě potenciálního ušlého zisku oprávněného subjektu.³⁷ V tomto případě jsou velice hojně uplatňovány speciální úpravy náhrady škody ve složkových zákonech, které upravují i odpovědnost objektivní. Avšak ne ke všem „*res nullius*“ lze získat vlastnictví. Vyše byly popsány složky životního prostředí, které nelze za žádných okolností vlastnit, a tudíž se vůči těmto věcem neuplatní ani institut ušlého zisku, prostřednictvím kterého se lze domoci uplatnění nároku na náhradu škody. Obdobně to tak bude i u věcí, které jsou sice „*res nullius*“ a ke kterým lze později nabýt vlastnictví,³⁸ avšak u kterých není možné zjistit vlastníka, tedy poškozeného. Podobně je tomu tak i u věcí „*res extra commercium*“, např. voda v jezeře nebo řece – u těchto věcí tak nemůžeme nalézt vlastníka, jenž by si mohl nárokovat náhradu škody, protože zkrátka tuto věc nelze vůbec vlastnit, nemáme tedy poškozeného, ba dokonce nemáme ani škodu samotnou v podobě majetkové újmy nebo ušlého zisku. Právě i tato sku-

³⁴ Jako příklad lze uvést zákon o myslivosti a práva myslivce si přivlastnit skolenou zvěř, či držitele rybářského průkazu a jeho práva přivlastnit si ulovené ryby a práva rybářských spolků.

³⁵ KINDL, M. a ONDŘEJ D.: Úvod do práva životního prostředí. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 186.

³⁶ Tamtéž s. 186.

³⁷ Zpravidla honební společenstvo nebo rybářský spolek.

³⁸ Kindl M. uvádí například volně žijící zvířata, jež nejsou zvěří, ani neutekla ze zajetí u lidí.

tečnost je bezesporu významným limitem soukromoprávních nástrojů, respektive vlastnického práva k ochraně životního prostředí, zkrátka soukromé právo nikdy nemůže souhrnně uchopit celý systém životního prostředí v jeho komplexní šířce.

Je také nutné rozlišovat škodu na životním prostředí a ekologickou újmu jako takovou, u které zejména je problematické její vymáhání a kompenzace. Otázkou zůstává, zda se někdy zákonodárce odhodlá řešit nastolený diskurz v podobě nemožnosti plně ochránit všechny případy ztrát na životním prostředí skrze čisté soukromoprávní úpravu náhrady škody, či zvolí například jakýsi kompromisní způsob v podobě speciálního zákona o odpovědnosti za ztráty na životním prostředí, který je hybridem mezi právem veřejným a soukromým, jak tuto možnost ve své publikaci popsal M. Damohorský, která se od obecných úprav liší zejména delší objektivní lhůtou, rozšířením základní občanskoprávní odpovědnosti z hlediska věcného, ale i prokázáním kauzality, kdy postačí pravděpodobností kritérium.³⁹

Právě prokázání kauzality je i významným limitem uplatnění efektivního vymáhání náhrady škod způsobených na zdraví a životě. Autor je toho názoru, že systémová úprava by v této otázce nebyla tak komplikovaná, stačilo by zkrátka, kdyby zákonodárce určil, že u škod na zdraví a na životě se bude prokázání kauzality řídit jinými kritérii než u obecných škod. K závěru, že u prokázání kauzality u škod způsobených na zdraví nebo životu je nutné postupovat komplexnějším a méně rigidním přístupem, dospívají nejen evropské soudy (viz výklad o osobnostních právech níže), ale pomalu se k němu přiklání i Ústavní soud, viz náleží Ústavního soudu ze dne 24. ledna 2023, sp. zn. I ÚS 3226/21 a náleží Ústavního soudu ze dne 16. května 2023, sp. zn. I. ÚS 233/23, kdy zejména prvně uvedený náleží, ze své podstaty mění pohled na kauzalitu prokazování škod na zdraví, když stanoví, že obecné soudy musí brát v potaz mnohem širší a komplexnější příčinné souvislosti, které ve výsledku vedou k poškození zdraví nebo života určitého jedince. Jeví se tak jako žádoucí, aby zákonodárce přehodnotil svůj pohled na příčinnou souvislost ve vztahu k prokazování škod na zdraví a životu, neboť současný stav ve světle zejména evropské judikaturní praxe již není udržitelný především z toho důvodu, že čím dál více jedinců si uvědomuje dopad určitého nepříznivého stavu svého okolí (životního prostředí) na své zdraví a život, a tím pádem by soudní praxe tyto požadavky měla reflektovat ve své rozhodovací činnosti. Bez kvalitní a spravedlivé legislativy však musí soudy často přicházet s kreativními řešeními, jak se k tomuto cíli dobrat, viz opět náleží Ústavního soudu ze dne 24. ledna 2023, sp. zn. I ÚS 3226/21, který především řešil otázku přístupu stěžovatelky k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

³⁹ DAMOHORSKÝ, M. České právo životního prostředí, 2. rozšířené a aktualizované vydání, Praha, Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 79.

6. Ochrana životního prostředí prostřednictvím osobnostních práv

Významný potenciál k ochraně životního prostředí skýtá ochrana skrze osobnostní práva, ač autor je toho názoru, že tomu nemusí být přímo prostřednictvím osobnostního práva žít v příznivém životním prostředí.⁴⁰ Níže je rozebrána judikturní praxe ESLP, která ve vztahu k osobnostním právům a ochraně životního prostředí využívá především dílčí osobnostní práva jako právo na život, zdraví a především i ochranu obydlí a soukromí, přičemž stanovuje, že negativním zásahem do životního prostředí může dojít právě i k zasažení do těchto dílčích práv. V souvislosti s osobnostními právy a ochranou životního prostředí pak bude důležitý zejména i výklad pojmu „příznivost“ životního prostředí, kde je důležité zdůraznit, že příznivost životního prostředí u osobnostních práv je nutno posuzovat skrze samotnou podstatu osobnostních práv, jež jsou ze své podstaty čistě subjektivní a zahrnují do sebe i mnoho aspektů, které nelze zcela postihnout do veřejným právem vyjádřených norem a limitů, v čemž se právě může ukázat výhodnost a efektivita ochrany životního prostředí skrze dílčí osobnostní práva, neboť tento prostředek může figurovat mimo čistě formalistické a veřejným právem ukotvené limity, což se mimo jiné děje i v rozhodovací praxi Ústavního soudu.⁴¹

ESLP se k problematice ochrany životního prostředí ve vztahu k ochraně před neoprávněným zásahem do osobnostních práv staví poněkud flexibilněji než české obecné soudy, potažmo Ústavní soud. Významnou roli v judikturní praxi ESLP hraje ochrana životního prostředí i jako práva na respektování soukromí a rodinného života viz např. rozsudky ESLP ve věcech Powell a Rayner proti Spojenému království⁴² nebo López Ostra proti Španělsku⁴³, kdy ESLP judikoval, že vážné poškození životního prostředí může významně ovlivnit duševní klid jednotlivce a připravit ho o nerušený a klidný užitek z jeho domova, čímž dojde k porušení jeho práva na soukromý život. Respektování obydlí totiž dle výše uvedených rozsudků znamená také nerušené a pokojné užívání prostoru obydlí.

Právo člověka žít v příznivém životním prostředí se vztahuje především k interakci člověka se životním prostředím, kde může docházet k samotnému zásahu do osobnostního práva konkrétního člověka jako činitele, který ze své podstaty je součástí životního prostředí, ale zároveň je významným faktorem, jenž stav životního prostředí ovlivňuje. Materiální ochranu práva na příznivé životní prostředí je tak nutné vnímat i jako součást práva na ochranu zdraví a života, což poměrně

⁴⁰ § 81 Občanského zákoníku.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 24. ledna 2023, sp. zn. I ÚS 3226/21 a Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2023, sp. zn. I. ÚS 233/23.

⁴² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: Powell a Rayner proti Spojenému království, ze dne 21. února 1990, č. stížnosti 9310/81.

⁴³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: López Ostra proti Španělsku, ze dne 9. prosince 1994, č. stížnosti 16798/90.

obsáhle judikoval ESLP i v rozsudcích Öneriyıldız proti Turecku pro nebezpečné činnosti⁴⁴ a Budayeva a ostatní proti Rusku pro přírodní katastrofy.⁴⁵ V těchto rozsudcích ESLP opětovně zopakoval, že státy mají povinnost chránit právo na ochranu života a zdraví i skrze preventivní opatření v podobě vhodné legislativy a jejího následného vymáhání, a dále uvedl, že mají povinnost adekvátně reagovat na případné přírodní katastrofy nebo nehody, které se stanou v důsledku nebezpečného provozu, aby následky způsobené poškozením životního prostředí byly co nejmenší a nedopadaly na život a zdraví osob.

Právo na ochranu osobnostních práv ve vztahu k ochraně životního prostředí tak může být poměrně efektivním nástrojem, ač aktuální soudní praxe českých obecných soudů není k tomuto prostředku příliš nakloněna. Naprosto zásadním kritériem pak bude posouzení příznivosti životního prostředí – jedná ze své podstaty o subjektivní kritérium, ve skutečnosti lze najít při výkladu tohoto neurčitěho právního pojmu mnohem větší souvislost s limity stanovenými objektivním právem, respektive veřejnoprávní regulací. Zároveň je nutné zdůraznit, že ustanovení § 81 Občanského zákoníku interaguje s čl. 35 Listiny především ve smyslu jakéhosi doplnění a přenesení celé problematiky práva žít v příznivém životním prostředí do soukromoprávní roviny, nebude se tak pravděpodobně jednat ani o prováděcí předpis dle čl. 41 Listiny. Je totiž nutné především rozlišovat, že čl. 35 Listiny stanovuje pravidla zejména ve vztahu ke státu, jemuž stanovuje i kritéria „příznivosti“ skrze veřejnoprávní regulaci, zatímco čistě soukromoprávní úprava v § 81 Občanského zákoníku pouze posiluje možnost jedince domáhat se „příznivosti“ životního prostředí, ve kterém žije, i skrze jiná dílčí práva, jež nesouvisí s veřejnoprávními limity. Právě značný potenciál ustanovení § 81 Občanského zákoníku je posílen především rozhodovací praxí ESLP, která nevnímá právo na příznivé životní prostředí pouze skrze dodržování limitů stanovených veřejným právem, ale skrze dílčí subjektivní práva na ochranu života, zdraví, soukromí či obydli a jasně stanovuje, že ochrana životního prostředí může být dosažena zejména prostřednictvím těchto dílčích osobnostních práv, neboť stav životního prostředí, ve kterém určitý jedinec žije, se přímo dotýká jeho osobnosti. Zároveň je také nutné zdůraznit, že čistě soukromoprávní úprava práva žít v příznivém životním prostředí skrze ustanovení § 81 Občanského zákoníku má nezpochybnitelnou výhodu právě v tom, že obsah tohoto práva by se neměl vázat na jakoukoliv veřejnoprávní regulaci, vychází totiž z podstaty osobnostních práv, kdy by měl být zásah do tohoto práva posuzován z čistě subjektivního hlediska a kritérií dotčené osoby – veřejnoprávní regulace je pak vyjádřením minimální ochrany těchto práv

⁴⁴ Öneriyıldız proti Turecku, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 11. 2004, stížnost č. 48939/99.

⁴⁵ Budayeva a ostatní proti Rusku, rozsudek senátu ze dne 20. 3. 2008, stížnosti č. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 a 15343/02.

– je tak nutno říci, že je-li splněna veřejnoprávní podmínka (např. hlukové limity) neznamená to, že nedochází k zásahu do osobnostních práv.

Závěr

Mohou tedy soukromoprávní nástroje sloužit k efektivní ochraně životního prostředí? U mnoha výše rozebraných institutů se prokázaly jejich bezvýhradné přednosti v souvislosti s efektivní ochranou životního prostředí (např. ochrana vlastnictví a ochrana před reprobovanými imisemi), ale i limity, často související buďto s nevhodným legislativním uchopením daného nástroje ve vztahu k uplatnitelnosti k ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek (vzpomeňme např. na privilegované imise, problematiku kauzálního nexu nebo osobnostních práv), či obtížnou vymahatelností daného institutu, související buďto s formalistickým pojetím dané právní úpravy (např. pohled Ústavního soudu ve vztahu k reprobovaným imisím hluku na pozemních komunikacích), nebo neochotou aplikovat dané ustanovení k ochraně životního prostředí, respektive k prosazení subjektivních práv určitého jedince.

Cílem nastiněných úvah byla také analýza výhod a nevýhod soukromoprávních nástrojů ochrany životního prostředí oproti těm veřejnoprávním. Jakousi ambivalentní výhodou či nevýhodou soukromoprávních nástrojů ochrany životního prostředí pak je zejména jejich dispozitivnost, která na jednu stranu umožňuje poměrně rozmanité a efektivní uplatnění těchto nástrojů, ale zároveň může být i jejich limitem, neboť „*nemo iudex sine actore*“. Nevýhodou soukromoprávních nástrojů ochrany životního prostředí je bezesporu i možný rozsah jejich účinku, kdy jejich efektivní prosazení bude mít pouze lokální význam vůči lokálním znečišťovatelům a znečištění, o širším dopadu jako tomu je u veřejnoprávních institutů, které hájí především veřejný zájem, lze pouze těžko uvažovat. Naopak významnou výhodou soukromoprávních nástrojů je především motivace k jejich uplatnění, která se odráží od jejich antropocentrického pojetí. Výhodu lze také spatřovat ve flexibilitě jejich uplatnění, jelikož se nejedná o rigidní normy, ale o normy, které v průběhu let a rozhodovací praxe obecných soudů mohou ve vztahu k ochraně životního prostředí nabrat mnohem většího významu.

Závěrem je záhodno také dodat, že přes veškeré výše popsané limity a nevýhody použití soukromoprávních nástrojů k ochraně životního prostředí, je jejich efektivní aplikovatelnost pro ochranu životního prostředí možná a žádoucí. Ač nikdy svým rozsahem a pojetím nenahradí veřejnoprávní předpisy, mohou přispět k ochraně životního prostředí skrze odlišné prostředky a hodnoty, které leckdy mohou být i v přísnějším režimu než veřejnoprávní regulace viz např. ochrana osobnosti nebo ochrana před reprobovanými imisemi a veřejnoprávní limity.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BERNARD, M., DOUCHA, P.: *Právní ochrana před hlukem*, Linde, Praha, 2008, s. 197, ISBN 9788072017362

DAMOHOŘSKÝ, M.: *Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí*, Nakladatelství Karolinum, Praha, 1999, s. 212, ISBN: 8071848271

DAMOHOŘSKÝ, M.: *České právo životního prostředí*, 2. rozšířené a aktualizované vydání, Praha, Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 213, ISBN: 8085889706

DIENSTBIER F. a kol.: *Nástroje ochrany životního prostředí – role práva*, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2011, s. 210, ISBN: 9788087382134

HURDÍK J. a kol.: *Občanské právo hmotné – obecná část, absolutní majetková práva*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, s. 308, ISBN: 9788073803773

KINDL, M. a ONDŘEJ, D.: *Úvod do práva životního prostředí*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 223, ISBN: 8086898113

MÜLLEROVÁ, H.: *Právo na životní prostředí, teoretické aspekty*, Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i., 2015, s. 124, ISBN: 9788087439210

NOVOTNÝ, P. a kolektiv: *Nový občanský zákoník, náhrada škody*, Grada Publishing, a.s., 2014, s. 139, ISBN: 9788024751658

PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání (2. aktualizace), Praha: C. H. Beck, 2023, s. 3276, ISBN: 9788074007477

SHELLEOVÁ I. a kol.: *Sousedské spory a pragmaty*, Computer Press, a.s. Brno, 2007, s. 182, ISBN: 978802511731

SPÁČIL J., HRABÁNEK D. a BIČOVSKÝ J.: *Sousedská práva podle nového občanského zákoníku*, první vydání, Leges, Praha, 2015, s. 304, ISBN: 9788075020734

2. Seznam použitých internetových zdrojů

HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol.: *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021. *Dostupné z: www.beck.cz*.

Ministerstvo zemědělství ČR: https://eagri.cz/public/web/file/611976/SVZ_Puda_11_2018.pdf

Činnost v oblasti propagace ekologického udržitelného zemědělství: <https://www.asz.cz/poradenstvi/odborne-clanky/>

Bližší informace o činnostech těchto spolku zde: <https://pozemkovespolky.cz/podpora-biodiverzity-lesnich-lokalit-prostrednictvim-pozemkovych-spolku/>

Bližší informace o aktuálních ptačích parcích zde: <https://www.birdlife.cz/rezervace/>

3. Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů;

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; a

Zákon č. 13/1997 Sb., zákon o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: Powell a Rayner proti Spojenému království, ze dne 21. února 1990, č. stížnosti 9310/81;

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: López Ostra proti Španělsku, ze dne 9. prosince 1994, č. stížnosti 16798/90;

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: Hatton a ostatní proti Spojenému království, ze dne 8. července 2003, č. stížnosti 36022/97;

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: Öneriyıldız proti Turecku, ze dne 30. 11. 2004, stížnost č. 48939/99;

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: Fadeyeva proti Rusku, ze dne 9. června 2005, č. stížnosti 55723/00;

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: Budayeva a ostatní proti Rusku, ze dne 20. 3. 2008, stížnosti č. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 a 15343/02;

Nález Ústavního soudu ze dne 11. ledna 2012 sp. zn. I. ÚS 451/11;

Nález Ústavního soudu ze dne 24. ledna 2023, sp. zn. I ÚS 3226/21;

Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2023, sp. zn. I. ÚS 233/23;

Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. června 2005 sp. zn. I. ÚS 486/04;

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. června 2015, sp. zn. 22 Cdo 3277/2014;

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2016, sp. zn. 22 Cdo 3778/2015;

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. února 2017, sp. zn. 22 Cdo 1313/2016;

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2017, sp. zn. 22 Cdo 1881/2017; a

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 22 Cdo 3290/2017.

Abstrakt

Obsahem článku je identifikace relevantních soukromoprávních institutů a jejich možného uplatnění k ochraně životního prostředí, a to nikoliv jako potenciální alternativy k veřejnoprávní regulaci, ale jako její doplnění. Cílem článku bylo zhodnotit vybrané soukromoprávní instituty k ochraně životního prostředí, analyzovat jejich možné uplatnění a limity, stejně tak jako určit jejich možnou provázanost s veřejným právem. Samotný článek pak představuje analýzu všech identifikovaných soukromoprávních institutů ve vztahu k ochraně životního prostředí, a zhodnocení jejich výhod a nevýhod v komparaci s veřejnoprávní úpravou. U mnoha výše uvedených institutů a jejich možného uplatnění k ochraně životního prostředí pak byly skrze konkrétní judikaturní příklady a úvahy „de lege ferenda“ identifikovány jejich limity a možný vývoj k jejich efektivnímu uplatnění.

Klíčová slova: soukromé právo, ochrana životního prostředí, nástroje ochrany životního prostředí

O autorovi:

Mgr. Vít Halamíček je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Článek vychází z jeho diplomové práce, obhájené na katedře práva životního prostředí.

PRIVATE LAW INSTRUMENTS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION

Abstract

The content of article is the identification of relevant private law institutes and their possible application to environmental protection, not as potential alternatives to public law regulation, but as a complement to it. The aim of the article was to evaluate selected private law institutes for environmental protection, to analyze their possible application and limits, as well as to determine their possible interdependence with public law. The article itself then presents an analysis of all identified private law institutes in relation to environmental protection, and an evaluation of their advantages and disadvantages in comparison with public law. For many of the above-mentioned institutes and their possible application to environmental protection, their limits and possible developments towards their effective application were then identified through specific case law examples and „de lege ferenda“ considerations.

Keywords: private law, protection of environment, environmental protection instruments

